letnik 12, št. 2/01

Andrej POGAČNIK

Usmeritve in kriteriji za načrtovanje slovenskih naselij

Članek obravnava predlog usmeritev za razvoj in urejanje naselij v Sloveniji na državni ravni. Zajete naj bi bile v prostorskem redu, ki bo del prostorskega plana države. Najprej je podana kratka kronologija raziskav s tovrstno tematiko hkrati s kritično analizo. Razložena je metodologija z možnimi modeli strukturiranja »usmeritev«. Na osnovi dosedanjih raziskav domačih avtorjev, evropskih smernic ter lastnih zamisli je bil oblikovan osnutek priročnika, ki »usmeritve« hierarhično razdeli na državno, regionalno (pokrajinsko) in lokalno (občinsko) raven. Drugi del ali bolje drugi način zapisa priročnika je podan v obliki glosarja. Vanj je vključeno tudi kazalo za nadaljnje iskanje po raznovrstnih virih.

The article deals with proposals for directing settlement development and management in Slovenia on the national level. They should be integrated in the spatial order, a part of the national spatial plan. First a short chronology of reserach with similar topics and simultaneous critical analysis is presented. The methodology and possible models for structuring directives is elaborated. Based on recent reserach by domestic authors, European guidelines and own ideas, a manual was devised, dividing guidelines hierarchically between the national, regional and local level. The second part or rather different type of text attached to the manual is a glossary. It also includes an index for further research of various sources.

Načrtovanje naselij
Razvoj naselij
Slovenija
Teorija urbanizma
Urbanizem

Development of settlements
Planning settlements
Slovenia
Urbanism Urban planning theory

1. Uvod

V začetku prispevka se moramo vprašati, ali je usmerjanje razvoja naselij na državni ravni sploh (še) smiselno. Ali nas lokalna samouprava, tekmovalnost mest na nacionalni in mednarodni sceni, globalizacijski procesi, še neslutena vloga mest v prihodnjih evro regijah ne prepričujejo o nasprotnem? Ali smo kot stroka sploh kdaj v resnici usmerjali razvoj naselij? Ali ni gradnja mest bolj posledica politike, endogenih gospodarskih sil, demografskih procesov, tehnologij gradnje, neštetih investitorjev ter projektantov?

Odgovor je - kljub vsem pomislekom - nikalen. Tudi v času, ko se podira Christallerjeva teorija centralnih krajev in z njo hierarhični odnosi med mesti in naselji ter pokrajino, ko nastajajo urbane krajine in je urbano-ruralni kontinuum poglavitna oblika človekove poselitve, potrebujemo skupno dogovorjene smernice razvoja. Te naj dajo nove odgovore na nove izzive urbane difuzije in suburbanizacije, policentrizma, mreženja, trajnostnega razvoja, ohranjanja narave v naseljih in širjenja naselij v naravo, varstva nacionalne in regionalne specifičnosti, pojave urbane informacijske družbe itd.

V vseh razvitih državah si tako ali drugače prizadevajo uveljaviti določen skupek norm (ali bolje: pravil vedenja v naselbinskem prostoru), pa čeprav na raznih ravneh. Zlasti izraziti sta regionalna in - še bolj - lokalna raven, kjer s prostorskimi redi skušajo ohranjati značilnosti naselij v nekem pokrajinskem okolju (npr. v dolini Aoste, ob španskih obalah, na nizozemskih polder j ih, ob norveških fjordih). Zdi se, da je vključenost v Evropsko unijo v državah članicah celo okrepila zavest o potrebnem varovanju svoje nacionalno specifične naselbinske dediščine in za skladnost novih zazidav z izročilom (CEMAT, 2000; ESDP, 1999)- Pokrajinski, deželni in državni (strateški) prostorski plani skušajo dati naseljem novo vlogo na križiščih prometnih omrežij, znotraj urbanih mrež in koridorjev, zavzemajo se za oblike raznih policentrov, za partnerstvo mest z ruralnim zaledjem, za dostop do znanja in za preprečevanje socialne izključenosti. Pojavljajo se nova poimenovanja mest, kot so tehnopolisi, agropolisi, komunikopolisi, znanstveno-univerzitetni polisi ... Na evropski in svetovni sceni urbanizma in geografije mest je čutiti nemir, ustvarjalno vrvenje ob novih in novih pojavih sodobne urbanizacije.

V Sloveniji je bila misel o usmerjanju razvoja naselij po 1. svetovni vojni vseskozi navzoča. Začela se je pravzaprav že prej, s Stavbnim redom Vojvodine Kranjske (1875) in nadaljevala z Gradbenim zakonom Kraljevine Jugoslavije (1931). Za začetnika »urbanističnega načrtovanja« lahko brez zadržkov imenu-

jemo Fabianija (v: Pozzetto, 1970) in Jagra (Jager, 1915), katerih misel sta - vsak po svoje — nadaljevala Vurnik (Vurnik, 1935) in Ravnikar st.. Prizadevanja geografov so bila sprva omejena na urbano-geografske opise (Melik, Ilešič, Vrišer ...), v drugi polovici 60. let pa so se osredotočila na policentričen urbani sistem (Kokole, 1968; Vrišer, 1984; Gosar in drugi). Ta je bil - čeprav uvožen iz Švice in Švedske - za tiste čase v nekdanji Jugoslaviji nov pristop in so mu republike sledile z vsaj 10-letno zamudo (npr. sistematizacija naselij v Srbiji). Močne težnje k policentrizmu pa sočasno opazimo na Poljskem, Češkoslovaškem, celo v Sovjetski zvezi.

Vzporedno z urbano-geografskimi analizami se je na sceni »arhitekture mesta«, torej klasičnega urbanizma, raziskovalo zlasti teorijo stanovanjske soseske in (v njenem okviru) normative urbanega družbenega standarda, značilne za pozna 60. in vsa 70. leta (Ravnikar st., i960, Lajovic in Šlajmer, 1965, Gaberščik in Gorjup, 1965, Mlakar, 1969, Tepina, 1969, Sedlar, 1974, Jerneje in Ferluga, 1976, L. Šarec, 1976, Jerneje, 1981, Karovšek - Debelak in Mihevc, 1984, Vovk, Mrva, V. Mušič in drugi). Za tedanje urbanistične načrte je bil značilen normativen, tehnicističen in funkcionalističen pristop. V 70. letih so se začele intenzivnejše raziskave urbanih struktur in morfologije pa tudi naselbinske dediščine (Fister, Pirkovič-Kocbek, Mihelič). Tedaj že oblikovana raziskovalna sfera v urbanizmu si je z jedrom okoli Urbanističnega inštituta vrsto let prizadevala za kriterije za urejanje naselij tja do normativov in standardov (zlasti Repič-Vogelnik, 1993, M. Vovk, P. Mihevc, V. Mušič, L. Šarec, 1985, Z. Gorjup, D. Gorjup in drugi). Značilnost teh študij je bila
- glede na še starejša dela - večja kompleksnost, želja po obravnavi mest kot gradbeno-tehnične, gospodarske, komunalne in socialne enote, v ospredju je bila skrb za javne servise.

80. in še bolj 90. leta so dala novo generacijo raziskovalcev, še večjo odprtost naše stroke v svet in nove izzive urbane ekologije, načel trajnosti, nove okoliščine, ki sta jih prinesli privatna lastnina mestnih zemljišč in občinska samouprava. Generacija, ki je bila sprva »okužena« s postmodernizmom, se je hitro razvila v krog, ki je sprejel vse izzive pojava modernega mesta (Koželj in Čerpes, 1997, Repič-Vogelnik, 1993, Gabrijelčič, Dimitrovska-Andrews, 1993, Polutnik, Souvan, Stanič, 1999, Lobnik, Čerpes, Zavodnik, 1997, Šašek Divjak, 2000 in mnogi drugi).

Vsa široka paleta raziskav pa v glavnem ni rodila aplikacij oziroma novih pristopov v praksi. Družbeni plani občin in države so večinoma nadaljevali zamisli policentrizma iz začetka sedemdesetih, novih urbanističnih načrtov je bilo zelo malo. Še hujše mrtvilo je nastopilo po osamosvojitvi Slovenije, ko smo se znašli z docela zastarelo zakonodajo in že preživetimi prostorskimi dokumenti vseh vrst.

V tem času gre hvala pobudi Ministrstva za okolje in prostor, natančneje Urada za prostorsko planiranje pod vodstvom P. Novaka, za vrsto raziskav, študij in ekspertiz, ki naj bi bile osnova za novi prostorski plan države tudi pri usmerjanju razvoja naselij. Zajemale so urbani sistem (Ravbar, 2001, Vrišer, 1996, Mušič, 2000, Dimitrovska Andrews, Černe, Sitar), notranjo naselbinsko strukturo (Koželj in Čerpes, 1999, Gabrijelčič, 1996, Pogačnik, 1996 in 1997, Fister in Lah, 2000, Deu, Drozg , Premzl in Konečnik-Kunst,
2000) , razne kazalce in normative, urbano obliko (Pogačnik, Gabrijelčič, Marušič, Prelovšek, 1999), vlogo naših mest v sistemu evropskih (Pogačnik, Mušič, Pichler-Milanović, 2001, Gabrijelčič) itd.

Ministrstvo je naročalo po več raziskav na isto temo (tudi o razvoju naselij) hkrati ali eno za drugo, da bi spodbudilo konkurenco med raziskovalci in pridobilo razne poglede, tudi iz vidika različnih urbanističnih doktrin.[1] Žal se zdi, da mu ni uspela (in mu še vedno ne uspeva) plodna sinteza med raznimi pristopi, saj so ključni dokumenti države zvodeneli v splošne floskule, znane iz ESDP in CEMAT o policentrizmu, trajnostnem razvoju mest, partnerstvu, skladnosti itd.

Vzporedno z naštetim sta nastala nov, odmeven urbanistični načrt Maribora in prvi predlog novega GUP Ljubljane. Oba bosta nedvomno dala nov pečat načrtovanju slovenskih mest tretje generacije.

Skratka, državna uprava si prizadeva, da bi poleg novega Zakona o urejanju prostora ter novega Prostorskega plana države podala tudi podrobnejše usmeritve za razne sisteme v prostoru (za naselja, promet, kmetijstvo, gozdarstvo, rudarstvo, energetiko, vodno gospodarstvo, stanovanjsko in komunalno gospodarstvo, upravno organiziranost, zemljiško politiko, obrambo, varstvo pred nesrečami itd.). Te naj bi bile na ravni države zapisane kot obvezujoč »prostorski red države«, ki naj krovno velja za vso Slovenijo. Ob morebitnem izostanku (nesprejetju, neizdelavi ...) pokrajinskih, občinskih ali izvedbenih dokumentov pa naj bi namesto njih subsidiarno veljal državni »red«.

Kasneje naj bi občine izdelale (skladno s prostorskim planom države) svoje »rede« in se - kot možnost - dogovorile še o skupnem »redu« pokrajine.

Del teh »redov« naj bi bili usmeritve in kriteriji urejanja naselij. Gre za skupek dogovorjenih norm, pravil oziroma med urbanisti usklajenih doktrin - ne pa za kazalce ali celo za (tehnične) normative ter standarde. Naloga raziskovalne skupine je bila torej na osnovi dosedanjih raziskav in kot njeno lastno videnje podati poskus prostorskega reda države za razvoj naselij.

2. Hipoteza in metodologija

Hipoteza je, da je možno v tem trenutku stroke v Sloveniji podati dovolj sodoben, fleksibilen, uporaben priročnik urejanja naselij, ki bo odgovarjal na večino izzivov stroke urbanizma in bo koristil urbanistom, prostorskim planerjem, upravnim delavcem, šolanju, deloma raziskovanju pa tudi drugim (npr. lokalni samoupravi, regionalnim razvojnim agencijam, investitorjem ...). Takšen cilj pa je dosegljiv le, če o večini »usmeritev in kriterijev« obstaja konsenz (kot je že na primer o policentrizmu, trajnostnem razvoju, urbani ekologiji, regionalizmu, krepitvi javnega prometa, socialni vključenosti, varstvu dediščine ...) in če usmeritve odgovarjajo na pereče pojave današnjega časa (disperzije, zamiranje mestnih središč, črne gradnje, nakupovalna središča, podjetniške cone, pretirano uporabo avtomobila, globalizacijo oziroma poenotenje podobe naselij - izgubo specifičnosti itd.).

Pristop torej temelji na znanih in v Sloveniji formalno pravno sprejetih mednarodnih dokumentih (Agenda 2000, deklaracijah Habitat, ESDP, Cemat, Alpska konvencija ...) in na vrsti že poznanih in priznanih domačih raziskav (omenjenih v prejšnjem poglavju). Do slednjih smo zavzeli ustrezno kritično distanco, saj se avtorji na nekaterih področjih vidno razhajajo in zagovarjajo različne doktrine.

Zavzemam se za fleksibilen, mrež- no-koridorski urbani sistem in ne za izrazit policentrizem, ki bi določal neživljenjsko hierarhijo naselij. Zagovarjam tezo, da je disperzija urbanizacije v prostoru realnost, ki jo je treba priznavati in usmerjati v smotrne zaokrožitve in zgostitve. Podobno velja za difuzijo gospodarskih, nakupovalnih, prostočasnih, izobraževalnih, raziskovalnih in drugih urbanih dejavnosti (in con) v regijo. Nikakor nismo privrženci izrazito konzervativnega ohranjanja podobe naselij in dediščine nasploh (nekateri gredo celo tako daleč, da bi etnografske tipe slovenske kmečke hiše predpisovali kot domala obvezne za novogradnjo na podeželju). Trajnostne principe razumemo ne le kot omejevalne, temveč tudi kot razvojne pri spodbujanju novih tehnologij, širjenju naselij na okoljsko (in energetsko) najprimernejše lokacije, kot ustvarjanje novih, umetnih biotopov, umetno oblikovanih vodnih krajin itd.

Poleg vsega je bilo treba metodološko razrešiti problem, kako »Usmeritve in kriterije« zapisati tako, da bodo hierarhični, sektorski in hkrati uporabni za različne urbanistične naloge. Ponujajo se različni modeli/pristopi k njihovemu razvrščanju. V nadaljevanju smo predstavili tri možne modele, vendar se za vse tri zdi, da so preenostavni in ne dajejo odgovorov na vsa vprašanja, ki se porajajo (glej modele A, B in C).

Usmeritve in kriteriji morajo biti razvrščeni jasno in pregledno. To pa ni enostavno izvedljivo, ker lahko »usmeritve« na eni ravni prostorskega načrtovanja pomenijo »cilje« na drugi ravni prostorskega načrtovanja, in nasprotno. Razmejitev ravni prostorskega načrtovanja je zato še toliko pomembnejša. V skladu s pripravljenima delovnima osnutkoma novega Prostorskega plana in Zakonom o urejanju prostora (ki je že v parlamentu) smo se odločili usmeritve in kriterije prikazati na treh ravneh: državni, regionalni, občinski (čeprav smo izvedbene načrte in obravnavanje posamezne lokacije v spodnjih preglednicah posebej izpostavili, menimo, da so sestavni del prostorskega načrtovanja na ravni občine).

Pri tem smo upoštevali še dva pogoja, ki morata biti izpolnjena za uspešno izvajanje ciljev urejanja naselij. Prvi je načelo subsidiarnosti, ki omogoča izvajanje in kontrolo od

Model A: Po stopnjah določenosti in hierarhičnih ravneh planiranja

Stopnja obveznosti in določenosti	Ravni prostorskega načrtovanja				
	država ⇨	regija ⇨	občina ⇨	izvedbeni načrti ⇨	lokacija
CILJI					
USMERITVE					
KRITERIJI		npr. regionalni kriterij za ...			
KAZALCI (STANADARDI, NORMATIVI)					

Model B: Po pravni moči in hierarhičnih ravneh planiranja

Pravni status	Ravni prostorskega načrtovanja				
	država ⇨	regija ⇨	občina ⇨	izvedbeni načrti ⇨	lokacija
ZAKON					
PODZAKONSKA BESEDILA, KOMENTARJI, OBRAZLOŽITEV ČLENOV		npr. regionalno podzakonsko navodilo za ...			
STROKOVNA NAVODILA, PRIROČNIKI					
INSTRUMENTI IZVAJANJA					

»zgoraj navzdol« ter hkrati pomeni možnost uveljavljanja različnih pobud in podrobnejših razdelav na občinski in regionalni ravni, torej od »spodaj navzgor«. Drugo pomembno pravilo je, da so usmeritve in kriteriji na državni ravni najbolj splošni (kvalitativni opisi) ter postajajo na nižjih ravneh vedno bolj podrobni (kvantitativni, tudi s številčnimi prikazi). Najpodrobnejši so na občinski ravni, ko se ukvarjamo s posegi v prostor na parcelo natančno. To je eden izmed razlogov, da smo v preglednicah posebej izpostavili usmeritve za izvedbene načrte in posamezne lokacije.

Ne glede na končno obliko usmeritev in kriterijev (priporočilo, strokovni priročnik ...), morajo biti v skladu z zakonodajo s področja urejanja prostora tako vsebinsko kot hierahično glede na vrsto zakonskega ali podzakonskega akta. Ker se ukvarjamo z usmeritvami in kriteriji za urejanje naselij, so lahko njeni rezultati vpeti v model bodisi kot podzakonsko besedilo ali pravilnik ali priporočilo bodisi kot strokovno navodilo ali priročnik, ki je po svoji naravni le priporočilen in zato neobvezujoč.

S tretjo preglednico smo pokazali še na možno vsebinsko, »sektorsko« členitev usmeritev in kriterijev za urejanje naselij. Odločili smo se za členitev po vsebinskih sklopih. Možni pa bi bili tudi modeli glede na tipologijo naselij in/ali stavbno tipologijo glede na krajinsko členitev Slovenije oziroma poselitvene vzorce (glej model C).

Zahtevnost naloge pa je pokazala, da nobeden od prikazanih modelov ne zadostuje za logično in dobro strukturirano razporeditev usmeritev in kriterijev za urejanje naselij. Šele njihovo povezovanje v kompleksnejše modele ponuja rešitve, ki ustrezajo vsem pogojem, vsem možnim uporabam in vsem možnim situacijam.

Tak bi bil na primer tridimenzionalni model kot združitev modelov A in C (Model D).

Odločili smo se za tretji model, »C«, po katerem so usmeritve in kriteriji zapisani ločeno na:
- državni ravni
- regionalni ravni
- občinski ravni,

znotraj teh treh ravni pa razdeljeni na glavne sestavine (področja, sklope, sektorje), ki so:
- prostorsko-planske in urbanistične,
- arhitekturne, oblikovne ter gradbeno-tehnične,
- infrastrukturna opremljenost,
- instrumenti za uresničevanje.

V prvem delu so torej zbrane »državne« usmeritve in kriteriji, zato je lahko ta del besedila prostorskega reda države.[2] Dr kjer gre za pokrajinske usme kriterije, je skromnejši, saj gre sestavine, ki bi jih iz svoje pris občine lahko prenesle na reg raven. Tretji del je spet obsežnejši, saj gre za nabor vseh, tudi podrobnejših usmeritev in kriterijev, ki bi jih občine lahko vključile v svoje prostorske rede in druge usmeritve urejanja naselij.

Usmeritve in kriteriji na državni ravni se po načelu subsidiarnosti uporabljajo na pokrajinski in občinski ravni, če regija ali občina v

Model C: Po različnih strokovnih vidikih/vsebinah urejanja naselij in hierarhičnih ravneh planiranja

Strokovne vsebine oz. vidiki	Ravni prostorskega načrtovanja				
	država ⇨	regija ⇨	občina ⇨	izvedbeni načrti ⇨	lokacija
PROSTORSKO-URBANISTIČNI					
ARHITEKTONSKO-OBLIKOVALSKI					
OKOLJE-VARSTVENI		npr. regionalne usmeritve in kriteriji za varstvo okolja			
SOCIALNO-GOSPODARSKI					
PROMETNI					
KOMUNALNI					
ZEMLJIŠKA POLITIKA					

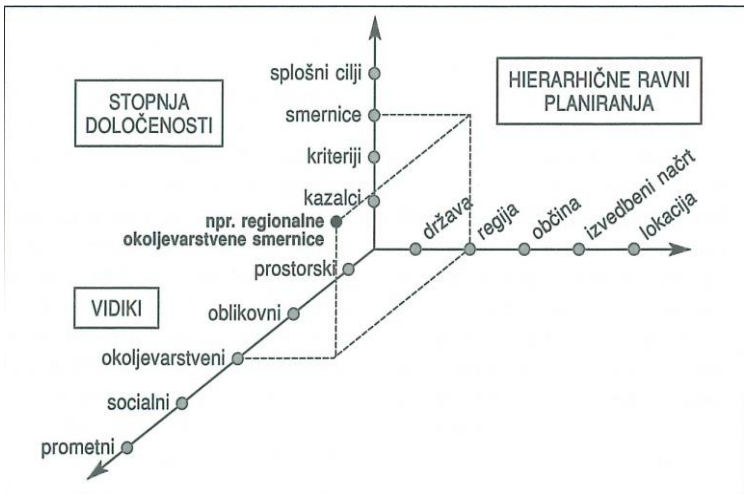

Model D: Združen tridimenzionalni model

svojih dokumentih ne opredelita podrobnejših določil. Ta ne smejo biti v nasprotju z državnimi, temveč jih dopolnjujejo in podrobneje razčlenjujejo. Usmeritve in kriteriji se med seboj smiselno dopolnjujejo in uporabljajo kot celota ter so hkrati podprti z ukrepi zemljiške politike, davčnimi in drugimi finančnimi ukrepi, monitoringom in kontrolo.

Kot dopolnilo opisanega načina zapisa usmeritev in kriterijev smo slednje uredili tudi v obliki glosarja. Usmeritve in kriteriji so vezani na glavna gesla, področja in problematiko. Tako je uporabnikom, tj. urbanistom, planerjem, upravnim delavcem, razvojnikom ..., omogočeno, da hitro najdejo usmeritve za določen strokovni problem (geslo). Iz kombinacij različnih gesel naj bi bilo možno pridobiti tudi širšo informacijo o vseh usmeritvah in kriterijih za zadevni sklop strokovne problematike. Ker ima glosar tudi vodilo po zakonih in podzakonskih aktih, je bralcu omogočeno najti nadaljnje, še podrobnejše usmeritve, ki se v glavnem tičejo že sektorske problematike, normativov in standardov.

Namen in obseg članka ne dopušča, da bi bralcu predstavili poglavitno vsebino ali večje dele vsebin iz priročnika ali glosarja, zato v nadaljevanju podajamo samo značilne primere - vzorce.

3. Primer usmeritev in kriterijev za področje sistema naselij

Za primer si oglejmo zapis usmeritev in kriterijev, ki opredeljujejo sistem naselij kot ene od pomembnih sestavin urbanizma in planiranja, in sicer:

- na državni ravni (kot del prostorskega reda države, ki jim sledijo načela urbane ekonomike, urbane ekologije, prenove, določanja razvojnih območij naselij, ukrepi za zmanjšanje socialne izključenosti in drugi);
- na regionalni ravni (ko so k državnim usmeritvam in kriterijem dodani še tisti, ki so pomembni za urejanje naselij v pokrajini);
- na občinski ravni (dodane so še tiste usmeritve in kriteriji, ki so pomembne za izdelavo občinskega prostorskega plana za urbanistične načrte in občinske rede).

■ DRŽAVNA RAVEN

Naselja razvijamo tako, da krepimo policentrično urbano zasnovo na ravni države, regije in občin za enakomerno oskrbo z urbanimi funkcijami, izenačevanje razlik med pokrajinami in pospeševanje razvoja perifernih, zlasti hribovitih in obmejnih območij. V policentričnem urbanem sistemu razvijamo in krepimo vlogo regionalnih središč kot nosilcev razvoja. Ta središča oskrbujejo regijo z višjimi in srednjimi ravnmi urbanih servisov in se povezujejo z drugimi regionalnimi središči v učinkovit urbani sistem. Regionalna središča se povezujejo tudi s središči občin in skupaj z njimi sestavljajo enoten in povezan sistem. Policentričen sistem naselij se uresničuje tudi na lokalni ravni kjer naselja skupaj z urbanim središčem občine sestavljajo učinkovit in komplementaren sistem, ki oskrbuje prebivalstvo z osnovnimi in delno srednjimi ravnmi urbanih servisov. Z razvojem naselij je treba krepiti tudi urbane mreže, urbani razvoj v prometnih koridorjih in funkcijsko dopolnjevanje med mesti.

Državno središče (Ljubljana), sekundarno državno središče (Maribor) in vhodno mesto (Koper) morajo zagotavljati zadostne površine, lokacije in infrastrukture za objekte in naprave državnega pomena, zlasti zaradi konkurenčnosti z evropskimi državnimi metropolami, nacionalnimi središči in vhodnimi mesti. Regionalna urbana središča morajo zagotavljati zadostne površine (razvojna območja), lokacije, infrastrukture za objekte in naprave regionalnega pomena ter za vse druge potrebne funkcije za razvojne potrebe regije. Občinska urbana središča morajo zagotavljati zadostne površine (razvojna območja), lokacije, infrastrukture za objekte in naprave občinskega pomena ter za vse druge potrebne funkcije za razvojne potrebe občine, pri obmejnih mestih oziroma obmejnih občinah pa tudi za ustrezno konkurenčnost lokalnim središčem v sosednji državi. Urbana naselja na podeželju, v odmaknjenih, hribovitih ali obmejnih krajih morajo zagotavljati funkcije oskrbe agrarnega zaledja zlasti v izobraževanju, zdravstvu, krajevni upravi in drugih funkcijah ter zagotavljati delovna mesta zaledju.

Državno središče (Ljubljana) ob delitvi nekaterih funkcij s sekundarnim državnim središčem (Mariborom) oskrbuje z urbanimi funkcijami najvišje ravni državno ozemlje in se z njimi enakovredno ter konkurenčno vključuje v omrežje glavnih mest Evrope.

Regionalna urbana središča z urbanimi funkcijami višje oziroma srednje ravni oskrbujejo pripadajočo regijo. Nekatere od njih si lahko po načelih komplementarnosti in racionalnosti deli s sosednjimi regionalnimi središči ali pa z občinskimi in drugimi urbanimi središči v pripadajoči regiji. Razvoj regionalnih središč mora težiti k vsestranskemu razvoju regije, izenačevanju regionalnih razlik in oskrbi regionalnega zaledja, razvoj obmejnih regionalnih središč pa tudi h konkurenčnosti in ravnovesju z večjimi urbanimi središči v drugi državi. Vlogo regionalnega središča lahko opravlja tudi več sosednjih mest ob komplementarni delitvi funkcij.

Pomožna (sekundarna) regionalna urbana središča lahko pokrajini ali delu pokrajine zagotovijo potrebne urbane servise ob slabši razvitosti občinskih središč in preveliki oddaljenosti ali slabši opremljenosti regionalnega središča.

Urbana naselja v območjih zgostitve in metropolizacije razvijamo kot regionalno mesto. Mesta in druga urbana naselja povezujemo med seboj v učinkovito mrežo, kjer posamezna jedra opravljajo specifične funkcije. Poleg ohranitve identitete posameznih naselij deluje regionalno mesto kot celota komplementarnih funkcij. Znotraj njega so tudi predmestja in robna mesta, posamezna zaposlitvena, nakupovalna in prostočasna središča ter enklave kmetijskih in gozdnih površin.

Vmesni prostor med mestom in poljedelsko ali naravno pokrajino razvijamo k dekoncentrirani koncentraciji urbanizacije ter mozaični rabi. Namenjena je funkcijam mesta oziroma urbane regije kot tudi za lokacijo urbanih servisov, zaposlitvenih središč prebivalcem iz okoliškega podeželja.

Občinska urbana središča oskrbujejo z urbanimi funkcijami osnovne in delno višje ravni pripadajoče občinsko ozemlje. Nekatere od njih si lahko po načelih komplementarnosti in racionalnosti deli s sosednjimi občinskimi središči ali drugimi urbanimi naselji v občini. Urbana središča na podeželju zagotavljajo oskrbne funkcije za agrarno zaledje, zagotavljajo delovna mesta in zmanjšujejo razlike v razvitosti. Te funkcije so zlasti pomembne v obmejnih, goratih, demografsko in gospodarsko ogroženih območjih in jih je treba vzdrževati kljub slabšim gospodarskim in demografskim kazalcem.
Urbani razvoj na območjih razpršene gradnje naj bo usmerjen po konceptu dekoncentrirane koncentracije, t.j. zgoščanja v območjih z možnostjo ustreznih prometnih in komunalnih ureditev, oskrbe z urbanimi servisi, še zlasti z javnim prometom in kjer z zgošča- njem saniramo trenutno stanje grajenih struktur ter okolja. Zgoščanje izvajamo le v območjih, kjer lahko dosežemo naselitveno gostoto vsaj 20 preb./ha in načeloma znotraj poligona (zemljišča), ki ga določajo obrisi najbolj oddaljenih obstoječih zgradb.

Razvoj naselij na podeželju mora zagotavljati kakovostne razmere za bivanje in delo, in sicer za urbano, polkmečko in kmečko populacijo. Središčna naselja na podeželju oskrbujejo zaledje s servisi osnovne ravni. Prenova in sanacija agrarnih naseljih morata biti usmerjeni tudi v modernizacijo kmetij, okoljsko sanacijo, olepšavo naselij in ustvajanje razmer za razvoj malega gospodarstva.

Tudi v najmanjših, zlasti agrarnih zaselkih in na ločenih (samotnih) kmetijah je treba ustvariti razmere za gradnjo za potrebe bivanja, kmetijstva, malega gospodarstva oziroma turizma, in sicer načeloma znotraj obstoječih stavbnih zemljišč ali z njihovo razširitvijo na okoljsko, krajinsko-ambientalno, gradbeno-tehnično sprejemljive lokacije.

Naselja počitniških hiš naj se razvijajo v obliki zaokroženih smotrno zgoščenih naselij z osnovno infrastrukturo, lahko pa tudi kot prenova znotraj naselij ali kot deli naselij. V demografsko in gospodarsko ogroženih naseljih se stavbna dediščina lahko ohranja tudi s spreminjanjem funkcije v sekundarna bivališča.

■ REGIONALNA RAVEN

Prostorski plan pokrajine podrobneje (kot državni) določa sistem naselij v regiji, t.j. regionalno središče (ali več sosednjih urbanih središč, ki nadomeščajo regionalno središče), urbanizacijske osi, koridorje in mreže, prometno-vozliščne lokacije, regionalno pomembna specifična naselja z izrazitimi turističnimi, proizvodnimi, zdravstvenimi, izobraževalnimi, kulturnimi in drugimi funkcijami, naselja, ki so regionalno pomembna za oskrbo ruralne okolice itd.

Usmeritve pri razvoju naselij morajo zlasti težiti k regionalnemu razvoju, izenačevanju regionalnih neenakosti, partnerstvu med mesti in podeželjem, uravnovešanju vpliva večjih mest v zamejstvu itd.

Urbanizacijo na regionalni ravni usmerjamo v oblikah policentrizma, mreženja in dekoncentrirane koncentracije ter v razvojne koridorje vzdolž avtocest, železnic in drugih pomembnih, zlasti prometnih infrastruktur - predvsem kjer povezujejo regionalna in druga večja središča. Koridorska urbanizacija ne sme pomeniti fizičnega zlivanja naselij, temveč ohranitev njihovega grajenega korpusa z vmesnimi zelenimi členi. Znotraj koridorja, zlasti ob prometnih priključkih, so naselbinska območja, proizvodne in prostočasne cone, nakupovalna in druga središča.

Katerakoli regionalizacija Slovenije mora upoštevati (ne deliti, ločevati) mestne (urbane) regije, njihov obseg in razmejitve. Mestne regije se oblikujejo okoli večjih mest in so njihovo ožje gravitacijsko zaledje; med njimi so zlasti izrazite ljubljanska, mariborska (mariborsko-ptujska), obalna, novomeška, novogoriška in celjska (celjsko-šaleška). Središča urbanih regij so regionalna urbana središča ali somestja, ki nadomeščajo regionalno središče. Pomembno je krepiti obmejne mestne regije, ki uravnovešajo neugoden gravitacijski vpliv velikih sosednjih tujih urbanih regij (primeri obalne, novogoriške, mariborsko-ptujske mestne regije).

Temelj policentrične urbanizacije Slovenije sestavljajo regionalna središča, ki so (skupaj s pomožnimi oziroma subregionalnimi središči) urbana središča regij in jih oskrbujejo z višjimi (srednjimi) ravnmi družbenih in zasebnih servisov. Regionalna središča so enakomerno razporejena po ozemlju države, dobro dostopna in kot protiutež velikim urbanim koncentracijam v osrednji slovenski regiji in velikim mestom ob državni meji (v drugi državi).

Razvojna območja regionalnih središč in drugih pomembnih urbanih regijskih središč morajo skladno z okoljsko nosilnostjo in ranljivostjo prostora zagotavljati zadostne površine za vsestranski, uravnovešen in konkurenčen razvoj regije. To še zlasti velja za središča razvojno zaostalih, perifernih in obmejnih regij oziroma za oskrbo podeželja v njihovem zaledju. Regionalna središča v vplivnih območjih velikih tujih (čezmejnih) mest morajo zagotavljati prostorske možnosti za razvoj v smereh, ki zagotavljajo konkurenčnost in nevtralizacijo vpliva velikih sosednjih mest.

Somestja načrtno razvijamo tam, kjer nadomeščajo pomanjkanje večjega (zlasti regionalnega) urbanega središča (mesta). Bližnja mesta (oziroma urbana naselja) naj si delijo funkcije po načelih komplementarnosti in naj bodo učinkovito povezana s prometnimi (predvsem z javnim prometom), komunalnimi in informacijskimi sistemi. Izogibamo se fizičnemu zlitju sosednjih naselij; naj ohranijo svojo identiteto, vmesen odprti prostor pa naj bo namenjen zlasti oddihu in rekreaciji v naravi, sonaravnemu kmetijstvu, urbanim gozdovom ipd. Usmerjanje razvoja v somestja je pomembno v obmejnih pokrajinah, zlasti na območjih slabše gospodarske razvitosti in odmaknjenosti, pa tudi v soseščini velikih mest (v sosednji državi), ker tako uravnovesijo njihov (prevelik) vpliv.

Sistem naselij v pokrajinah usmerjamo po načelu mreženja. Ta, novejši princip načrtovanja urbanega sistema pomeni povezavo sosednjih mest in drugih urbanih naselij s prometnimi, komunalnimi in telekomunikacijskimi povezavami (mrežami) ter smotrno delitev funkcij med naselji mreže. Izogibamo se podvajanju funkcij; delovne, šolske, nakupovalne in druge migracije se izvajajo med mesti, ki so vključena v mrežo, zlasti se krepi vloga javnega prometa. Naselja v mreži naj ohranijo medsebojno ločenost z zelenimi površinami. Pač pa na (novih) križiščih (vozliščih) mreže nastajajo novi poli razvoja, in sicer centralnih funkcij, naselitve, proizvodnje. S somestji in z mreženjem si v Sloveniji prizadevamo nadomestiti premajhno velikost nekaterih regionalnih središč (npr. Zagorje-Trbovlje-Hrastnik; Koper-Izola-Piran-Portorož-Sečovlje; Jesenice-Radovljica-Lesce-Bled; Krško-Brežice; Dravograd-Ravne na Koroškem-Slovenj Gradec itd.), sekundarnega državnega središča (Maribor-Ruše-Lenart v Slovenskih goricah-Ptuj) ter državnega središča (Ljubljana-Kranj- Škofja Loka-Kamnik-Domžale-Litija-Grosuplje-Vrhnika skupaj z manjšimi naselji kot so Polhov Gradec, Dobrova, Horjul, Škofljica, Medvode, Vodice, Trzin, Mengeš, Šentjakob, Dol in druga). Do razumne meje in mere lahko princip mreženja uporabimo tudi za medsebojno sinhrono delovanje večine slovenskih mest v mreži (slovensko »regionalno mesto« zlasti v obeh koridorjih prometnega križa in z nekaterimi direktnimi povezavami mest med smermi križa, kakršne so Novo Mesto-Celje; Dom- žale-Kranj).

Območja razpršene gradnje v regiji saniramo z vzpostavljanjem urbane koncentracije v regionalnih razvojnih oseh in razvojnih somestjih, zlasti okoli regionalnega središča.

V redko poseljenih območjih regije in območjih izseljevanja ustvarjamo razmere za ohranitev poselitve, kjer pomeni sestavino in dejavnika ohranjanja kulturne krajine, in sicer zlasti s spodbujanjem podjetništva, kmetijstva, turizma in drugih oblik dela na domu, spreminjanjem namembnosti zgradb v sekundarna bivališča ipd. Dovoljujemo nadomestno in dopolnilno gradnjo v sklopu obstoječih funkcionalnih zemljišč ali kot njihovo zmerno razširitev predvsem za avtohtono prebivalstvo.

■ OBČINSKA RAVEN

Prostorski plan občine podrobneje določi sistem naselij v občini, zlasti razvoj občinskega urbanega središča, drugih urbanih naselij, razvoj in prenovo vasi, območja sekundarnih bivališč ipd. Občinsko urbano središče mora ponuditi površine, lokacije in infrastrukture za potrebe občine, zlasti za stanovanja, delovna mesta in družbene servise šolstva, zdravstva, kulture, lokalne samouprave in druge. Občinsko urbano središče si lahko komplementarno deli funkcije s sosednjimi središči ali drugimi občinami za zagotovitev potrebne ravni družbenih servisov, če to narekujejo racionalnost, dostopnost, velikost naselij ter drugi razlogi. Urbana naselja, ki ležijo ob državni meji - zlasti občinska središča - opravljajo tudi funkcije ohranitve narodne identitete in uravnovešanja gravitacijskih vplivov sosednjih mest zunaj države.

Razvojna območja občinskih središč morajo hkrati z drugimi naselji v občini glede na okoljske nosilnosti in ranljivosti prostora zagotavljati zadostne površine za vsestranski in konkurenčni razvoj občine. To je še zlasti pomembno v razvojno zaostalih, perifernih, obmejnih občinah. Razvojna območja obmejnih občinskih središč, ki so v vplivnem območju velikih mest zunaj države, morajo ponuditi zadostne razvojne možnosti za konkurenčnost in uravnovešenje vpliva sosednjih mest.

Medobčinsko središče razvijamo kot vmesni člen med občinskimi in regionalnimi središči, in sicer tam, kjer so občinska središča nezadostno razvita ali pa je regionalno središče prešibko in preveč oddaljeno. Medobčinsko središče oskrbuje več občin oziroma delov regije z urbanimi servisi nižje srednje ravni oziroma tistimi družbenimi servisi, ki v premajhnih občinskih središčih ne bi bili racionalni. To so na primer zdravstveni dom, upravna enota (državne uprave), sodišče, geodetska služba, srednja šola, večnamenska kulturna dvorana, kopališče, atletsko igrišče, obrtna cona, gradbeno in komunalno podjetje itd.

Urbano disperzijo na lokalni ravni usmerjamo k dekoncentrirani koncentraciji, in sicer tako, da se razvijajo lokalna zgostitvena jedra, ki ponujajo os-

novne oskrbne funkcije in delovna mesta in ki naj bodo navezana na javni promet. To pomeni, da nadaljnjo urbanizacijo usmerjamo zlasti v razvojna območja tistih lokalnih urbanih središč (zgostitvenih jeder), ki imajo za to prostorske, okoljske, prometne, komunalne in druge pogoje. Tak urbanizacijski vzorec razvijamo predvsem v urbanih regijah, na območjih medmestnega mreženja in razvojnih koridorjev, skratka v prostorih intenzivne urbanizacije in njene razpršitve v pokrajino.

V obmestjih in območjih disperzne urbanizacije pa tudi na podeželju urejamo rabo tal kot mozaični vzorec. Spoznanje o realnosti mozaične rabe in njeno načrtovanje je novejši pristop k načrtovanju prostora, kjer priznavamo simbiozo človekovih selišč z naravnim prostorom (npr. osamljene kmetije, kmečki zaselki, vasi znotraj mozaika njiv, travnikov in gozdov) oziroma urbanih območij v pokrajini (urbana naselitev, proizvodna in oskrbna središča hkrati z območji rekreacije, varovane narave, kmetijstva ...). Opredelimo tiste rabe, ki so si v mozaiku v okoljskem ravnovesju, ki sestavljajo funkcionalno in estetsko celoto. Mozaična raba je zlasti primerna opredelitev v območjih disperzne urbanizacije (koncentracije) z vmesnimi pretežno kmetijskimi, gozdnimi oziroma neposeljenimi predeli. Mozaičnost lahko pomeni najintenzivnejšo možnost rabe prostora v obmestjih oziroma mestnih regijah ali pa tudi optimalno sožitje urbanizacije z naravnimi sestavinami pokrajine. Usmeritev k mozaični rabi tal je koristna tudi znotraj mest kot preplet stanovanjskih, oskrbnih, proizvodnih in drugih območij v kombinaciji s prostimi površinami.

Smotrna izraba stavbnih zemljišč in urbanih površin nasploh naj bo zagotovljena z doseganjem sledečih normativnih kazalcev faktorja izrabe: v mestih mora biti v vseh območjih naselitve skupni povprečni FSI vsaj 0,8; v manjših urbanih in suburbanih naseljih vsaj 0,5; na podeželju oziroma v vaseh vsaj 0,2, kar ne velja za razložena kmečka naselja in samotne kmetije. Območja razpršene gradnje se lahko sanira z zgostitvijo zazidave če se doseže FSI vsaj 0,15

Če bi za isto tematiko uporabljali glosar pojmov, bi usmeritve in kriterije (za sistem naselij) našli pod sledečimi gesli:

Dekoncentrirana koncentracija
- disperzna urbanizacija
- državno urbano središče
- konurbacija
- koridorska urbanizacija
- medobčinsko središče
- mestna regija
- mesto
- mozaik
- mreženje (mest, naselij)
- omrežja (urbana)
- osni razvoj, razvoj urbanih koridorjev
- policentričen urbani sistem
- predmestja
- razpršena naselja
- razvoj naselij v državi
- razvoj naselij v občini
- razvoj naselij v regiji
- razvoj vasi
- regionalno mesto
- regionalno središče
- regionalno urbano središče
- somestje
- suburbanizacija
- trajnostni razvoj naselij
- urbana disperzija
- urbana krajina
- urbana regija
- urbana regija
- urbane mreže
- urbani koridor
- urbani sistem
- urbanizacija
- urbano naselje
- usmerjanje urbanizacije itd.

Primer iz glosarja

- **urbanizacija**
  glej: urbani sistem.
- **urbano naselje**
  Urbana naselja so vsa naselja z odstotkom urbanega (nekmečkega) prebivalstva nad 50 % v nasprotju z vaškimi, agrarnimi naselji. Urejajo se z občinskim prostorskim redom (sedaj prostorskimi ureditvenimi pogoji
  - PUP), večja urbana naselja (mesta) pa z urbanistično zasnovo, glej vire št. 65, 113, 138, 165, 169, 171
- **urbano območje**
  V urbanih območjih, t.j. v prostorih močne urbanizacije in suburbanizacije, mreženja in razvojnih osi, prevladujejo mestne funkcije nad agrarnimi. V mozaiku območij naselitve, servisov, proizvodnje so ohranjeni tudi kompleksi agrara, gozdov, rekreacijskih območij ob jasnih razmejitvah in integralnih prometnih povezavah, glej vire št. 113, 138, 165, 166, 169.
- **ureditveno območje**
  glej: razvojno območje naselja.
- **uresničevanje prostorskih planskih in izvedbenih aktov**
  glej: instrumenti izvajanja; instrumenti zemljiške politike.
- **usmerjanje urbanizacije**
  glej: urbani sistem.

Razlaga usmeritev in kriterijev je bila podana samo za gesla, ki so zapisana odebeljeno. Pri drugih je podano navodilo, pod katerim drugim - smiselno sorodnim - geslom je podana obrazložitev. Če ni popolna, je omenjeno, v katerih geslih so zapisane še dodatne usmeritve in kriteriji.

4. Diskusija in kritika

Med izdelavo naloge smo se srečevali z nemajhnimi dilemami.

- Kakšen odnos zavzeti do drugih, vzporedno nastajajočih nalog o načrtovanju naselij?
- Kako podrobno naj zapišemo usmeritve in kriterije?
- Ali naj zapišemo opredelitve tudi kot komentarje oziroma obrazložitve k členom novega Zakona o urejanju prostora (ZureP) ali kot podrobne opredelitve Prostorskega plana Slovenije?
- Koliko meri vključiti tudi gospodarske, socialne, okoljevarstvene, kulturološke in druge, tudi sektorske sestavine urejanja naselij?
- Koliko ponavljati v stroki znane in sprejete opredelitve in koliko biti izviren, samosvoj, znanstveno inovativen?

Večinoma meri smo se odločali za srednjo pot, ki bo v nadaljnjih fazah dela omogočala korenitejšo navezavo na prostorski plan Slovenije, na novi zakon, na sektorsko zakonodajo, na tehnične predpise itd. Tako smo, na primer, morali biti v besedilu podrobnejši in konkretnejši kot sta besedili prostorskega plana Slovenije ali ZureP, vendar pa splošnejši od strokovnih tehničnih priročnikov, normativov in standardov. Povsod smo nakazali povezavo z ustreznimi poglavji in členi ZUreP ter s sektorsko zakonodajo, kjer govori o naseljih.

Seveda je treba delo te vrste v celoti navezati na temeljne, sprejete mednarodne dokumente, kot so deklaracije Habitata, dokumenti ESDP, CEMAT, CADSES ter na še bolj specialne, ki govorijo o naseljih v Alpah, Sredozemlju ipd. Z navedbami virov smo dokumentirali povezavo s temi, tudi za nas v glavnem obvezujočimi gradivi.

Stroka se je v zadnjih letih (vendarle) poenotila glede vodilnih načel urejanja naselij v Sloveniji, zato se v gradivu nismo mogli izogniti ponavljanju bolj ali manj znanih opredelitev. Zaradi že doseženega konsenza v stroki bi bilo drugačno stališče nesmiselno.

Problematika, ki pa stroko v Sloveniji vse bolj razdvaja, je odnos do disperzne poselitve oziroma enodružinske gradnje v predmestjih in na podeželju. Ta dilema močno vpliva tudi na opredelitve v tej nalogi. Avtorji smo bolj na strani tistih, ki si ne zatiskajo oči pred realnostjo slovenskega »vrtnega mesta« in ki menijo, da urbanizma ni mogoče voditi proti volji ljudi.

V besedilu smo skušali najti določilnice, ki disperzijo usmerjajo v zaokrožene zazidalne celote z ustrezno komunalno opremo. V istem kontekstu priznavamo in dajemo usmeritve za decentralizacijo proizvodnje, nakupovalnih in prostočasnih središč, še zlasti ob prometnih vozliščih. Izhajajoč iz te doktrine ne skušamo za vsako ceno konzervirati oblike etnološke dediščine oziroma arhaične vaške poselitve, ki je že tako ali tako izginila ali pa naglo izginja. Spreminjanje naših, nekoč vaških naselij ni samo posledica suburbanizacije in urbanizacije vasi, temveč tudi spreminjanja kmečkega načina življenja in tehnologije pridelave. A to je že druga zgodba, ki ne sodi v okvir članka.

Pisanje usmeritev in kriterijev za razvoj naselij ni hvaležno. Prva nevarnost je, da urejanje naselij preveč normiramo, da neupravičeno posegamo v avtonomnost dela arhitektov in s tem v arhitekturo mesta. Druga nevarnost so prevelika splošnost, liberalnost in ohlapnost. Če usmeritve in kriteriji niso izraženi tudi v kazalcih, normativih in standardih - torej številčno - jih lahko uporabniki razumejo zelo po svoje in interpretirajo po vsakokratnih potrebah.

Druga težava pri usmerivah razvoja naselij je, da so spremembe, celo nepredvidljive, temeljna lastnost urbanizma. Družbeno in strokovno verificirane usmeritve lahko kolikor toliko veljajo le za določen časovni segment: zaradi današnjih naglih sprememb le približno deset let.

K naštetim pomislekom velja prišteti še okoliščine, da mora razvoj naselij spoštovati zasebno lastnino nepremičnin, da se mora pozitivno odzivati na pobude lastnikov in investitorjev, da iz kombinacij partnerstva med javnim in zasebnim sektorjem nastanejo najrazličnejše kombinacije in vsakokratne pojavne oblike »usmeritev«, ki jih težko razporedimo v nekaj predalov.

Eden od recenzentov (Lobnik, 2001) je tukaj predstavljeno študijo označil kot zmuzljivo ... lepljenko. »Zmuzljivo« je zapisal zato, ker ni razumel nujnosti, da se usmeritve in kriteriji fleksibilno odzivajo na različne pojavne oblike današnjega difuznega »mesta« in da je hierarhija naselij na ravneh države, pokrajin in občin zabrisana in spremenljiva. Kot »lepljenko« je delo označil zato, ker ni razumel, da morajo usmeritve in kriteriji - če naj veljajo in doživijo pozitiven sprejem v praksi - vključiti kar največ verificiranih gradiv te vrste (vključili smo že naštete mednarodne dokumente, osnutek novega zakona, resolucijo o razvojni politiki in oceno stanja RS, osnutek PPS, od tujih avtorjev zlasti Rogersovo poročilo).

V domači kritiki je stalna praksa, da recenzent kritik išče v nekem delu tisto, česar ni, in da ne najde tistega, kar v njem je. Ali še huje, da se vedno postavi na nasprotno strokovno stališče, četudi je morda znan po tem, da sicer zastopa povsem ista stališča. Kritika je torej zlasti v funkciji pozerstva in promocije njenega pisca. Kaj zato, če kritik sicer zagovarja mozaičnost, sočasnost urbane rabe, raznolikost urbanih struktur! Četudi je v kritiziranem delu nič koliko takšne snovi, jo je treba pač preskočiti, ignorirati in poiskati drugo kost za glodanje. Tudi to je del naše urbanistične scene in še ena težava več, ki nam ne sme vzeti poguma.

Prof. dr. Andrej Pogačnik, mag. arh.,
Katedra za prostorsko planiranje,
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
Univerza v Ljubljani
E-pošta: andrej.pogacnik@fgg.uni-lj.si

Pojasnilo

Članek poroča o rezultatih strokovne in raziskovalne naloge z naslovom Usmeritve in kriteriji za načrtovanje in urejanje naselij, ki so jo izdelali sodelavci Katedre za prostorsko planiranje Fakultete za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani za Urad RS za prostorsko planiranje Ministrstva za okolje in prostor. Nosilec in glavni avtor naloge je bil prof. dr. Andrej Pogačnik, soavtorica za področje

zemljiške politike doc. dr. Maruška Šubic Kovač, sodelavci mag. Alma Zavodnik, mag. Mojca Foški, dr. Anton Prosen, Janja Hari dipl. prav. V raziskavi je bilo citiranih 194 virov, od tega 96 zakonov, pravilnikov, navodil, uredb ipd.

Opombi

[1] Primerjaj naslove raziskovalno-strokovnih nalog iz let 2000-2002: »Poselitvena območja in usmeritve ter kriteriji za razvoj«, »Stanovanja in kvaliteta bivanja«, »Bivalne navade Slovencev in njihov vpliv na prostor«, »Poselitev in prostorski razvoj Slovenije«, »Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije«, »Koncept prostorskega razvoja«, »Družba in prostorski razvoj«, »Globalna vizija prostorskega razvoja« itd.

[2] Ta naj bi bil priloga novemu Zakonu o prostoru, v katerem bi država določila »pravila vedenja« v prostoru kjer koli v Sloveniji in ki bi veljala subsidiarno, če za določen prostor (pokrajine, občine) ne bi bilo podrobnejših določil.

Viri in literatura

Carigrajska deklaracija o mestih in drugih naseljih - Habitat II (1996) Prevod in izdaja: Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

Council of Ministers Responsible for Spatial Planning (1999) European Spatial Development Perspective, Office for Official Publications of the EC, Potsdam.

De Chiara, J. (1984) Timesaver Standards for Residential Development, McGraw Hill, New York.

Deklaracija o mestih in drugih naseljih v novem tisočletju (Istanbul + 5) Generalna skupščina OZN, New York, 2001 (izdalo Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana). Drozg, V., Premzl, V., Konečnik - Kunst, M. (2000) Poselitvena območja in usmeritve ter kriteriji za razvoj, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor.

Evropska konferenca ministrov, odgovornih za regionalno planiranje (CEMAT) (2000) Vodilna načela za trajnostni prostorski razvoj evropske celine, Svet Evrope, Hannover, str. 9, 14-18.

Fister, P, Lah, L. (2000) Varstvo stavbne dediščine za potrebe izdelave prostorskega plana RS, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana.

Gaberščik, B., Gorjup, D. (1965) Primerjava okvirne razdelitve površin v obstoječih in planiranih mestih, Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana.

Gabrijelčič, P. in dr. (1996) Urejanje prostora z vidika razpršene gradnje, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana.

Jager, J. (1915) Iz člankov v reviji The Western Architect (po prevodu Ravnikarja E. st.), v »John Jager - 80-letnik«, Arhitekt, št. 1 (1951), Ljubljana, str. 41-42.

Jerneje, M. (1981) Urbanistični kriteriji za urejanje stanovanjskih območij, Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana.

Jerneje, M., Ferluga, V. (1976) Stanovanjsko okolje in njegovi sestavni deli, Združenje inštitucij UGLI in Ljubljanski urbanistični zavod, Ljubljana.

Karlovšek - Debelak, M., Mihevc, P. (1984) Prostorske osnove razvoja, urejanja in gradnje v izvenmestnih naseljih ljubljanskih občin, Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana. Kokole, V. (1968) Funkcije naselij in omrežje centralnih krajev v Sloveniji, Biro za regionalno prostorsko planiranje, publikacija št. 14, Ljubljana.

Konečnik - Kunst, M. (1999) Ocena stanja na področju urejanja prostora na lokalni ravni, Zavod za urbanizem Maribor, Maribor. Koželj, J., Čerpes, I. in dr. (1997, 1999) Usmeritve za urejanje mestnih naselij, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana.

Lajovic, J., Mušič, V. B., Šlajmer, M. (1965) Prostorsko usmerjanje urbanizacije, Republiški sekretariat za urbanizem SRS, št.
4, Ljubljana.

Larsson, G. (1997) Land Management - Public Policy, Control and Participation, The Swedish Council for Building Research, Stockholm.

Marinovič - Uzelac, A. (1989) Teorija nam- jene površina u urbanizmu, Arhitektonski fakultet, Zagreb.

Mlakar, V. in dr. (1969) Potencialne površine za veliko industrijo v Sloveniji, Republiški sekretariat za urbanizem SRS, Biro RPP, publikacija št. 10, Ljubljana.

Mušič, M. (1974) Obnova slovenske vasi, Družba sv. Mohorja, Celje.

Pogačnik, A. (1996) Razvojni potenciali slovenskih mest, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana. Pogačnik A. (1997) Morfologija slovenskih mest, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana. Pozzetto M. (1970) Pogledi na Fabianijevo urbanistično načrtovanje, Sinteza, št. 28, 29, Ljubljana, str. 20-24.

Prelovšek A. in dr. (1999) Strategija razvoja in urejanje stavbnih zemljišč, Panprostor, Ljubljana.

Prostorska politika RS (verzija 20. 9. 2001) Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

Prostorski plan Slovenije - obrazložitev (verzija julija 2001), Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

Ravbar, M. (1997) Slovene Cities and Suburbs in transformation, Geografski zbornik, št. XXXVII. Ljubljana, str. 64-109.

Ravbar, M. et al. (2001) Omrežje naselij in poselitveni razvoj Slovenije, Inštitut za geografijo. Ljubljana.

Ravnikar, E., st. (1960) Razvoj moderne Ljubljane, Arhitekt, št. 1, Ljubljana, str. 3-7.

Razni avtorji (1970) Zelenje v urbanem okolju - zbornik simpozija, ČGP Delo, Ljubljana.

Repič - Vogelnik, K., Dimitrovska Andrews, K. in dr. (1993) Urbanistični kriteriji, normativi in standardi za prostorsko planiranje in urbanistično načrtovanje v RS, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.

Šarec, L. (1976) Posledice in učinki visoke in nizke gradnje na stanovanjsko okolje, Urbanistični zavod SRS, Ljubljana.

Šarec, L. (1985) Urbanistični kriteriji za urejanje prostora v RS, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana (zvezki 01, 02, 04, 05).

Sašek - Divjak, M. (2000) Nove oblike bivanja - trajnostno usmerjene urbane skupnosti, Urbani izziv, l. 11, št. 2, str. 20-26.

Sedlar, S. (1974) Vpliv urbanizacije na podobo in strukturo podeželskih mestnih naselij v Sloveniji, FAGG in Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje, Ljubljana.

Stanič, I., Ploštajner, Z., Pavliha, M., Jakoš, A. (1999, 2000) Bivalne navade Slovencev in njihov vpliv na prostor, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.

Tepina, M. (1969) Temelji politike urbanizacije, Zvezna skupščina SFR Jugoslavije, Beograd.

Več avtorjev (1962) Človek - stanovanje - naselje, Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana.

Več avtorjev (1996) Habitat II - Slovenian National Report, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana.

Vrišer, I. (1984) Urbana geografija, FAGG, IPŠPUP, Ljubljana.

Vrišer, I. (1996) Opredelitev mest in mestnih občin v RS, Projekt: Slovenska mesta, Ljubljana.

Vurnik, I. (1935) Glavne prometne žile in uporabna porazdelitev teritorija velike Ljubljane in Pregledni regulacijski načrt mesta Kranja 1933-1937.

Zavodnik, A. (1997) Razvoj sistemov poselitve: od ideje centralnosti do disperzije, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana.

Zgodovinski viri

Stavbni red vojvodine Kranjske 1875. Gradbeni zakon kraljevine Jugoslavije 1931.